

הרב חיים רפופרט
רב ומו"ץ בלונדון

בענין בקשת מחילה על גניבה וגזילה

(והערות בשו"ת אגרות משה)

גניבה וגזילה ולא מחיוב תשובה וכפרה, או דמיירי (ג) בכה"ג שלאחרי שיחזיר את הדמים בהבלעה יבקש ממנו מחילה על כל מה שעשה לו, בכל מכל כל, מבלי לפרט את החטא שחטא כנגדו [ואם יסכים חבירו למחול לו על כל דבר שעשה לו מבלי שיפרט את החטא שגי בזה¹], או דמיירי (ד) בכה"ג שיבקש ממנו מחילה ע"י שליח בעילום שם הגנב, ואם יסכים הגנב למחול לו יודיע השליח למשלחו שמחל לו זה שגנב ממנו. וכל אוקימתות אלו יש בהן מן הדוחק ובפרט שהפוסקים ונו"כ לא העירו מאומה בזה.

(ב) והנה בשו"ת אגרות משה חושן משפט ח"א סימן פח נשאל מתלמיד אחד "אשר נשאו לבו לשוב בתשובה שלימה" על גניבת ממון שגנב מכונ"כ אנשים וגם מקופות צדקה וכו', איך לקיים מצות השבת גו"ג כדת וכדין, ואיך לתקן את אשר עיוות בכונ"כ ענינים. ובתו"ד הגרמ"פ בתשובתו כתב, וז"ל: ומה ששאלת באות ט"ז אם צריך דעת בעלים ובאות ט"ז אם צריך לכתוב להודיע בשביל מה נשלח לו הממון ובאות י"ז אם צריך לגלות את שמך, הנה אם הוא שלא לדעת, היינו שלא ידעו הבעלים שגנב מהם אין צריך דעת בעלים ויכול לשלם על ידי הדואר אף שלא לכתוב בשביל מה נשלח ואין צריך לגלות מי הוא המשלח אבל [צריך לשלוח] באופן שידע מהדואר שנתקבל ביד הבעלים. ואף אם נודעו הבעלים מהגנבה סגי במנין דהלכה כרבי יוחנן שלא בבעל חוב וכדאיפסק בשו"ע חושן

(א) במצות השבת גניבה וגזילה קי"ל (ב"ק קיח, ע"ב; רמב"ם הל' גזילה פ"א ה"ח; טושו"ע חו"מ ר"ס שנה) דמנין שלא מדעת פוטר, דהיינו ש"אם [הגנב] מתבייש להחזיר לו יכול להבליע לו דמים אלו בחשבון כשנושא ונותן עמו, ואם אינו נושא ונותן עמו יתן לאיש אחר שהוא נושא ונותן עמו שיבליע לו בחשבון, או ישליך המעות לתוך כיסו שיש בו מעות, שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה והרי מנה המעות שהחזיר לו בכלל מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר" (שו"ע הרב הל' גזילה ס"ח).

ולכאורה צ"ב, מה ירויח מזה שישב את הגניבה בהבלעה ואיך ימנע עי"ז מבושה, הלא דבר משנה הוא (יומא פה, ע"ב) ד"עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו, וכ"פ הרמב"ם בהל' תשובה פ"ב ובטושו"ע או"ח סתר"ו, וא"כ אפילו אם ישיב הגנב את הגניבה אשר גנב בהבלעה וכיו"ב, מ"מ הרי הוא צריך לבקש ממנו מחילה על אשר חטא כנגדו ועי"ז ידע הלה מי הוא זה ואיזהו אשר לקח ממנו את ממונו ושוב יתבייש הגנב מזה.

ובדוחק אולי י"ל: (א) דהבושה בהחזרת הממון שגנב כמו ידיו ביחד עם בקשת מחילה גדולה יותר מהבושה ע"י בקשת מחילה לבדה, וא"כ כשרוצה להנצל מהבושה היתירה יוכל להחזיר הכסף בהבלעה ואח"כ (כשכבר קיבל הלה את הכסף ומנאו) יבקש ממנו מחילה; או י"ל דבהל' גזילה מיירי: (ב) רק מחיוב השבת

1. אבל נראה פשוט דלא מהני מחילה כזו בכה"ג שמשער שאילו הי' הניק יודע מה באמת עשה לו לא הי' מוחל לו.

שימחול לו ... צריך לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו", ובשו"ע או"ח סתר"ו ס"א: "עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שיפייסנו", ואיך שייך לקיים חיוב ריצוי ופיוס ע"י מכתב הנשלח בעילום שם?

הגע בעצמך: הלא לפעמים משכח"ל שהנגנב מוכן למחול אבל רוצה לעשות איזה תנאי עם מי שגנב ממנו (כגון שימלא החסרון שנחסר לו ע"י הגניבה או שלא יגנוב ממנו עוה"פ או שיתמיד בלימוד ספרי יראה המיישרים את הדיעות או יתרגל בפעולות מסוימות המתקנות את המעשים וכיו"ב), ואם מבקש ממנו מחילה במכתב בנכתב עילום שם משלחו לא יוכל הנגנב לדבר ולהתנות עמו ובלי זה לא יהי' מוכן למחול לו וימנע ממנו הכפרה.

ובשלמא כאשר מבקש ממנו מחילה ע"י שליח בו"ד (באופן הנ"ל אות א') הרי יכול השליח לפייס את הנגנב (בכמה מיני פיוס וריצוי) עבור משלחו, וגם אם ירצה הנגנב למחול על תנאי יוכל להתנות עמו ע"י שלוחו שילך הלוך וחזור מהנגנב להנגנב עד שיתפייס וימחול, אבל כל זה לא שייך כאשר אין להנגנב אמצעי אשר דרכו יוכל לדבר ולהתנות עם זה שגנב ממנו.

זאת ועוד, הרי קיי"ל (או"ח שם) ד"אם אינו מתפייס בראשונה יחזור וילך פעם שני' ושלישית, ובכל פעם יקח עמו שלשה אנשים", הרי מבואר דשפיר יתכן (וכמדומה אני שהדבר מצוי) שלא ירצה הנפגע למחול בפעם ראשון, וכששואל ע"י מכתב בעילום שם הכותב היאך שייך לדעת אם הלה נתרצה במכתב זה או שצריך עוד בקשה ופיוס?²

משפט שסנה"ס ס"א, ואם כן על ידי הדואר הא יש מנין ויצא בזה. אבל הוא רק כשלא נודעו מי גנב מהם דאם נודעו מי הוא מסתבר שצריך שידעו שאותו הגנב החזיר אם אפשר שיטעו שאחר שלח להם סך זה. אך בכל אופן צריך מהם מחילה על הצער, אם נודעו מהגנבה והי' להם צער, ובשביל זה צריך לכתוב מכתב לבקש מחילה כדאיתא ברמב"ם פ"ב מתשובה ה"ט. ומה שאיתא ביומא דף פ"ו מכסה פשעיו לא יצליח הוא בעברות שבין אדם לחברו, אלמא דיותר טוב שיגלה שמו שחטא לו ושב בתשובה, וכן איתא ברמב"ם שם ה"ה? שאין תשובתו גמורה כשמתגאה ואינו מודיע. אבל כיון שברש"י איתא שהוא כדי שיבקשו שימחול לו וכן איתא בכסף משנה שם³ לכן אולי יכול לסמוך שאף כשלא יגלה שמו אלא יכתוב במכתב ששולח לו מה שגנב ממנו ומבקש ממנו שימחול לו אף שאינו יודע שמו נמי סגי לסמוך שימחול. עכ"ל האגרות משה.

ומבואר מדבריו: (א) דבגוונא שנודע להנגנב שגנבו ממנו אכן צריך לבקש מחילה; אבל (ב) יכול לעשות כן בעילום שמו וע"י מכתב וכמ"ש "אף כשלא יגלה שמו אלא יכתוב במכתב ששולח לו מה שגנב ממנו ומבקש ממנו שימחול לו אף שאינו יודע שמו נמי סגי לסמוך שימחול".

ונתקשיתי בהבנת דבריו:

חדא, דמהיכי תיתי לומר כן, ומאן מפיס שמי שגנב ממנו אכן ימחול לו בלי פיוס וריצוי כראוי? והלא אין התשובה ויוהכ"פ מכפר "עד שירצה את חבירו", היינו דבעינן ריצוי ולא רק בקשה סתם, וכמ"ש הרמב"ם בהל' תשובה פ"ב הלכה יו"ד: "אע"פ שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאל ממנו

2. ברמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ה: "ושבח גדול לשב שיתודה רבנים ויודיע פשעיו להם ומגלה עבירות שבינו לבין חבירו לאחרים ואומר להם אמנם חטאתי לפלוני ועשיתי לו כך וכך והריני היום שב ומתנחם, וכל המתגאה ואינו מודיע אלא מכסה פשעיו אין תשובתו גמורה שנאמר מכסה פשעיו לא יצליח".

3. בכסף משנה על הרמב"ם שם: וסובר רבינו ... דבעבירות שבין אדם לחבירו מצוה לפרסמם כדי שימחול לו חבירו.

4. ועוד יש להעיר ממ"ש בספרים והו"ד בשל"ה במס' יומא שלו (עמוד התשובה) "שהוא מנהג של טעות מה שנוהגין בזמנינו אם יחטא איש לאיש והקניטו בדברים נכנס ביניהם אמצעי עושה שלום ומדבר עם העלוב שירצה

נאבד להם או שלא ידעו בכלל שנחסר להם) מ"מ נגרם להם היזק או מניעת הריווח שהיו יכולים לקנות איזה חפץ שרצו לקנות ועל ידי הגניבה לא היו יכולים לקנותו וכיו"ב, וכל כה"ג הרי איכא צער ע"י הגניבה, והרי מבואר דאפילו אם הבעלים לא ידעו שהוזקו או נצטערו על ידי מעשיו של החוטא ה"ה מחוייב ועומד לבקש מחילה, ולמה זה פטר הגרמ"פ את הגנב מבקשת מחילה (אפילו ע"י מכתב שישלח בעילום שם) בכה"ג?

(ד) והנה כל הנ"ל כתבתי לענין עיקר דין בקשת מחילה בכה"ג דשייך לקיים חיוב זה, אבל לא אחד מה שנלפענ"ד שלמעשה יש לפעמים מקום לצדד שלא יבקש הגנב מחילה ממי שגנב ממנו כלל (לא בע"פ ולא בכתב), והוא עפמ"ש בספר 'פרח מטה אהרן' (להגאון ר' אהרן סלוביצקי זצ"ל. ירושלים תשנ"ז) על הרמב"ם הל' דעות פ"ז ה"ה (עמוד 88), וד"ל: ושמעתי מהגאון ר' יצחק הוטנר זצ"ל שכהחפץ חיים גמר לכתוב את ספרו 'חפץ חיים' נסע לר' ישראל סלנטר ז"ל ובקש ממנו שיתן לו הסכמה על ספרו. ר' ישראל סלנטר ענה לו שאין הוא יכול ליתן לו הסכמה כל זמן שאינו מעיין בספר מתחילתו עד סופו. החפץ חיים השאיר את הספר אצל ר"י סלנטר. ואחר איזה ימים חזר לביתו של ר"י סלנטר ושאל אותו אם יתן הסכמה על ספרו. ר"י סלנטר אמר שעבר על הספר בעיון גדול וכל דבר שכתב שם הוא אמת ונכון חוץ מדבר אחד, וזה, שהחפץ חיים כותב שאם אחד דבר לשון הרע נגד חבריו ועשה תשובה הרי הוא חייב ללכת

(ג) עוד כתב באגרות משה שם, וז"ל: ואם לא נודעו מהגנבה, שלא הי' להם צער, אין צריך לכתוב כלום וסגי בשילוח הממון על ידי הדואר לבד כדלעיל, עכ"ל האג"מ. וצ"ל דמיירי בגוונא שיש לו הוכחה או עכ"פ השערה חזקה שלא נודעו מהגניבה. [ומסגנון לשון האג"מ נראה לי שהגרמ"פ מוקים להך דינא דמנין שלא מדעת פוטר בכה"ג שלא נודעו מהגניבה. וצע"ק שהרי הפוסקים לא חילקו בזה כלל].

והנה כתב רבנו יונה בספר שערי תשובה (שער ג אות רז) בחומר איסור לשון הרע והקושי בעשיית תשובה על עבירה זו, וז"ל: והרביעי, אם ישוב בעל הלשון בתשובה צריך לבקש מחילה לאשר מוצק לו מזעם לשונו ... גם רבים מאשר זכר כי אותם עכר והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הרעה, יתבייש להודיעם ולגלות אזנם על אשר גמלם רעה, כי הוא מכה ואין מכתו ידועה, כענין שנאמר (תהלים קכ, ד) 'מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמי' חצי גבור שנונים', על כן נמשל לשון הרע לחץ, כי המושך בקשת פעמים רבות ישלח חציו באדם ולא נודע מי הכהו, עכ"ל השערי תשובה.⁵

ומבואר דאם סיפר לשון הרע על מאן דהו אף אם הלה לא ידע מזה כלל, כיון ש'הדיח עליו את הרעה' חייב לרצותו. וא"כ למה פסק הגרמ"פ ש"אם לא נודעו [הבעלים] מהגנבה שלא הי' להם צער אין צריך לכתוב כלום וסגי בשילוח הממון על ידי הדואר לבד", הלא יתכן שאף שלא ידעו מהגניבה (כי חשבו שהכסף

לקבל פיוס העולב ואחר זאת הקדמה יבוא העולב לבקש מחילה ממנו ... אלא שהעולב ילך מעצמו לפני העולב ואומר סרחית עלך, ואם לא קבלו אז יביא אנשים עמו וחוזר לחלות פניו לפנייהם שימחול לו ... וראוי שנאמר שההליכה לפייס לפני החי והמת אין בהם הקדמה בידיעה רק שהעולב ילך מעצמו לפייס, וזאת הבושה ובויון הם לכפר עליו מאשר חטא לחבירו".

אבל לכאורה פשוט שכ"ז אינו לעיכובא.

5. ובספר 'שמירת הלשון' לה'חפץ חיים' (כלל ד סי"ב) כתב: 'ואם עבר וספר לשון הרע על חברו ובא לעשות תשובה ... אם חברו נתגנה על ידי זה בעיני השומעים ונסכב לו על ידי זה הזק בגופו או בממונו, או שהצר לו על ידי זה, הרי הוא ככל עוונות שבין אדם לחברו שאפלו יום הכפורים ויום המיתה אין מכפר עד שירצה את חברו, על כן צריך לבקש מחילה מחבירו על זה, וכשיתפייס וימחול לו לא נשאר עליו כי אם העוון רבין אדם למקום ... ואפילו אם חברו אינו יודע עדיין כלל מזה, צריך לגלות לו מה שעשה נגדו שלא כדיון, ולבקש ממנו מחילה על זה, כיון שהוא [=המספר לשה"ר] יודע שעל ידו נסכב לו דבר זה".

מ"מ שיטת רי"ס מסתבר יותר. עכ"ל הספר 'פרח מטה אהרן'.⁶

וע"כ, את"ל דקיי"ל בזה כשיטת ר' ישראל סלנטר (או דבמקום ספק נקטינן דשוא"ת עדיף), הרי גם בנידון גניבה וגזילה יש לדון כיו"ב, שאם הנגנב בתומו הולך ולא ידע מהגניבה כלל, ופתאום יבא הגנב להתחנן לו שימחול לו על אשר גנב ממנו, יצטער הלה הרבה מאד בידעו שפלוני הרע לו, ועי"ז יוסיף חטא על פשע.

ואפילו בכה"ג שהנגנב ידע שנחסר מממונו ועי"ז ה' לו הפסד או מניעת הריחה ונצטער מזה אלא שהוא ה' סבור שנאבד ולא נגנב, הרי אם יבא הגנב לבקש ממנו מחילה יצטרך לגלות לו מה שעשה לו יתכן שיצטער הרבה יותר עי"ז שידע שמלאו לבו של פכ"פ לפגוע בממונו ולעשות לו כדבר הזה.

ואפילו בכה"ג שהנגנב יודע שגנבו ממנו אלא שאינו יודע מי הוא, ובאמת הרי הגנב הוא מחבורת רעיו וידידיו, אלא שתקף עליו יצרו והורה לעצמו היתר לגנוב ממנו, ועכשיו נתחרט ובא יבא הגנב ויגלה את אוננו לאמר 'אני הוא שגנבתי ממך' הרי יש לשער שמאד מאד יגדל הצער ויתעמק הכאב בהודע לו שידועו ומכירו (אשר בטח בו) בגד בו וגנב

אל האיש שדבר לשון הרע נגדו ולספר לו שדיבר נגדו ומה שדיבר עליו. אמר ר"י סלנטר להחפץ חיים שדבר זה אינו נכון. ואם לא יוציא סעיף זה מתוך הספר הוא לא יכול ליתן לו הסכמה. החפץ חיים ענה לו שהוא לא חידש דין זה אלא שהוא ציטט מה שרבינו יונה כותב בשערי תשובה בסר"ז. רי"ס אמר לו 'אני יודע את זה. אבל אנו מוכרחים לומר שרבינו יונה מכין למקום שהאחד שדיבר לשה"ר נגדו שמע שהוא דבר לשון הרע נגדו, אלא שאינו יודע בדיוק הפרטים של הלשון הרע. אבל במקום שחבירו אינו יודע כלום מזה איך אפשר לומר שאם האיש עושה תשובה מחוייב להוסיף פשע על פשעו'. והחפץ חיים אמר לרי"ס שרבינו יונה אומר דין זה סתם. ור' ישראל אמר לו שהוא יכול לסבור כן. אבל הוא, רי"ס, פשיטא לי' שרבינו יונה מכין רק למקום שחבירו יודע שהאיש דיבר לשון הרע נגדו אלא שאינו יודע הפרטים. החפץ חיים הציע שרי"ס יכתוב לו הסכמה ויכתוב בהסכמה שלו שכל דין בספר נכון חוץ מסעיף זה. רי"ס אמר לו שאינו יכול לעשות את זה משום שישנם הרבה אנשים שקוראים את הספר ואינם מסתכלים בהסכמה ואם כן הוא יעבור על הלאו של 'לפני עור'. ונראה שאע"פ שפשטות לשון רבינו יונה נראה כהחפץ חיים

6. בשו"ת נודע ביהודה מהדורה קמא אר"ח סימן לה נשאל ע"ד "אחד נכשל באשת איש כמה שנים שלש שנים רצופות שהי' בביתה, ועתה נתעורר בתשובה ואשרי לו שתורתו עמדה שלא ישתקע בטומאה ונפשו לשאול הגיע שהוא עתה חתן האשה הזאת שנשא בתה אם מחויב להודיע לחמיו שיפרוש מאשתו הזונה או שתיקתו יפה כי המה אנשי השם ויש להם בנים חשובים תורה ובמשפחה יקרה ויש לחוש לפגם משפחה ומשום כבוד הבריות רשאי הבעל תשובה להיות בשב ואל תעשה שלא להודיע לחמיו כלל". ובתו"ד תשובתו כתב הנו"ב: "גם נראה לעניות דעתי שחייב על כל פנים לבקש על עצמו מאת חמיו שהי' עוון זה שעבר על אשת איש יש בזה שני חלקי עבירה, חלק אחד בינו למקום שעבר עבירה חמורה ובוה מועיל תשובה ויום הכיפורים. אבל יש בזה חלק שני עבירות שבין אדם לחבירו ... והרי בעבירות שבינו לחבירו אין יום הכיפורים ולא תשובה מועיל וצריך על כל פנים לפייסו בדבר שאינו מועיל תשובה והרי אפילו בגזול והשיב את הגזילה צריך גם כן לפייסו על הצער קל וחומר בזה שאי אפשר להכשיר נזקו שצריך לפייסו".

ולפום ריהטא ה' נראה דמוכח מדבריו דס"ל כה'חפץ חיים' ולא כהגר"י סלנטר שהרי פשוט שע"ז שיגלה לחמיו מה שעשה יוסיף צער מבהיל (מה שאי אפשר לשער כלל) על העוול שעשה [כך העיר גיסי היקר הרה"ג ר' דוד הלוי באמבערגער שליט"א].

אבל באמת נראה לי שאי אפשר להוכיח מדברי הנו"ב לענינו, כי כל המעיין בתשובת הנו"ב שם יראה דס"ל שבלאה"כ מחוייב להודיע לחמיו מה שעשה כדי שיפרוש מאשתו שנכנס בה רוח שטות וסטה מן הדרך, ומ"ש ע"ד בקשת מחילה נ"ל שלא כ"כ אלא לרווחא דמילתא, דמאחר שגם בלאה"כ צריך להודיע ולא ימנע חמיו מן הצער הגדול והנורא ההוא, וא"כ שוב הרר דינא שמחוייב לבקש ממנו מחילה על מה שחטא כנגדו. ועצ"ע.

הנגנב שאינו מוכן למחול א"כ יבא הגנב ויתודה בפניו, אז לא יגלה את זהותו כלל כדי שלא יוגרע חלקו בזה ובכא, והוה בגדר מעוות לא יוכל לתקון עד יערה על הנגנב רוח ממרום וימחול לכל מי שחטא כנגדו בין בגופו בין בממונו.

וזאת למודעי: אין כוונתי בכל הנ"ל להכניס ראשי ולהכריע בין הרים גדולים ולא באתי אלא להעיר את לב המעיינים והפוסקים היושבים על מדין יצ"ו.

ממנו את ממונו, ואפילו אם יעבור על מדותיו וימחול לו יסבול עי"ז צער רב - מה שהי' יכול למנוע ממנו אילו לא ביקש ממנו מחילה.

וע"כ נראה לפענ"ד, שבגניבה⁷ יש מקום לצדד שבכה"ג שהלה אינו יודע מהגניבה כלל לא יודה על חטאו לפניו כדי לרצותו.⁸ ובכה"ג שחבירו יודע מהגניבה אלא שאינו יודע מי הוא זה שגנב ממנו, ואם יודע לו יצטער הרבה, יבקש ממנו מחילה בעילום שם ע"י שליח שיפרט את חטאו לפני חבירו. ואם יאמר

7. ועד"ז בכל מקרה דשייך סברת הגר"י סלנטר שבאם יבקש ממנו מחילה יפול מן הפח אל הפחות ויוסיף כאב לחבירו ופשע לעצמו.

8. בכה"ג נ"ל יבקש ממנו מחילה בסתם, על כל דבר גדול ודבר קטן אשר עשה לו, ואולי יתרצה למחול לו בכל מכל כל - וכנ"ל אות א'. אבל ע"ש בהערה 1.

ברכה בליל יוה"כ

דרכו בקודש של הרה"ק מוה"ר צבי הכהן זצוק"ל מרימנוב היתה, שאחר כל נדרי וכלות התפלה הלך לישון על מיטתו, וקודם השינה נתן צו למשרתיו ומקורביו שילכו לקרוא לנשים למען לברכסם, ועל פי הרוב ציוה שיבואו הנשים שהיו מזרעו של מורו הרה"ק מוה"ר מנחם מענדל זצוק"ל, ופעם אחת אירע שאיחרו לבוא, אזי ציוה לשלוח אחריהן או לקרוא לאחרות למען לברכס קודם השינה, וכל הצדיקים שהיו בימיו החזיקו זאת למדריגה גדולה.

(בארת המים)